

Magdalena Chmielowiec-Lewczuk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział Informatyki, Zarządzania i Finansów, Katedra Rachunku Kosztów, Rachunkowości Zarządczej i Controllingu
magdalena.chmielowiec-lewczuk@ue.wroc.pl

WPŁYW WDROŻENIA PROJEKTU SOLVENCY II NA SPRAWOZDAWCZOŚĆ FINANSOWĄ ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ W POLSCE

Streszczenie: W związku ze zmieniającymi się uwarunkowaniami rynku finansowego zaistniała potrzeba zmiany narzędzi służących do oceny kondycji finansowej ubezpieczycieli. Dlatego od paru lat prowadzone są prace przygotowawcze, które mają doprowadzić do wdrożenia w roku 2016 w europejskich zakładach ubezpieczeń projektu o nazwie Solvency II. Projekt ten ma służyć przede wszystkim organom nadzoru nad rynkiem ubezpieczeniowym do efektywniejszej kontroli, a poprzez to również pośrednio do lepszej ochrony klientów usług ubezpieczeniowych. Wdrożenie projektu Solvency II pociąga za sobą znaczną modyfikację zakresu informacji rachunkowych. Oprócz wymogów Solvency II w Polsce obowiązują również wewnętrzne regulacje prawne w zakresie rachunkowości, które nie zawsze są zharmonizowane z wymogami tego projektu. Skutkuje to pewnym dualizmem w zakresie sporządzania sprawozdań, dlatego też w niniejszym artykule przedstawiono analizę zakresu informacji, które z jednej strony są wymagane przy sporządzaniu raportów na potrzeby nadzoru, tj. według zasad Solvency II, a z drugiej strony są umieszczane w ramach sprawozdań finansowych przygotowywanych według polskiego prawa bilansowego.

Słowa kluczowe: zakłady ubezpieczeń, sprawozdawczość ubezpieczeniowa, projekt Solvency II.

Klasyfikacja JEL: M41.

THE IMPACT OF THE IMPLEMENTATION OF SOLVENCY II ON THE FINANCIAL REPORTING OF INSURANCE COMPANIES IN POLAND

Abstract: In view of the changing conditions of the financial market, there is a need to change the tools for assessing the financial condition of insurers. This is why, for several years, the researcher carried out preparatory work which will lead to the implementation of the European insurers' project, called Solvency II, in 2016. This project is intended primarily for the supervisory authorities of the insurance market for more effective control, and thus also can indirectly better protect customers of insurance services. The implementation of the Solvency II project entails a substantial modification of the scope of the accounting information. On the other hand, in Poland, there is domestic legislation of accounting, which is not always harmonized with Solvency II. This paper presents an analysis of the scope of information that is required when preparing reports for supervision, i.e. Solvency II and in the financial statements prepared according to Polish accounting law.

Keywords: insurance companies, financial reporting, project Solvency II.

Wstęp

Zakłady ubezpieczeń należą do instytucji finansowych, które ze względu na specyficzną działalność są zobowiązane do stosowania specjalnych zasad sprawozdawczości finansowej. Jest to efekt nieco odmiennego charakteru ich działalności. Produkty finansowe mają wymiar niematerialny i dlatego nie są wyceniane na potrzeby bilansu. Instytucje finansowe mają również bardzo mocno rozbudowaną działalność inwestycyjną, która jest powiązana z produktami i osiąganymi przez nie wynikami. Działalność tych podmiotów również bardzo mocno wiąże się z problemem zarządzania ryzykiem.

Zakłady ubezpieczeń działające na terenie Polski są zobowiązane do przestrzegania regulacji wynikających przede wszystkim z krajowych przepisów prawnych, które jednocześnie powinny zostać dostosowane do wymogów europejskich rynków finansowych. Instytucje finansowe podlegają także nadzorowi finansowemu, który w Polsce jest reprezentowany przez Komisję Nadzoru Finansowego. Celem działalności tego organu jest nadzór, który powinien zapewniać prawidłowe funkcjonowanie rynku, stabilność, bezpieczeństwo oraz przejrzystość, a także budować zaufanie do podmiotów rynku finansowego i zapewniać ochronę interesów uczestników tego rynku.

Rynek usług finansowych bardzo dynamicznie się zmienia i dlatego wymaga ciągłej modyfikacji w zakresie regulacji, która by pozwoliła na właściwe jego funkcjonowanie. Dlatego też powstała dyrektywa europejska, której celem jest zmiana przepisów normujących funkcjonowanie działalności zakładów ubezpieczeń. Działania te otrzymały nazwę projekt Solvency II. Wdrożenie tego projektu wiąże się z przygotowaniem polskich ubezpieczycieli do zmian w zakresie prezentowania informacji w sprawozdaniach finansowych. Projekt Solvency II wiąże się zatem z pewną rewolucją w sprawozdawczości finansowej zakładów ubezpieczeń.

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie zmian, jakie może wywołać wdrożenie projektu Solvency II w obszarze sprawozdawczości finansowej zakładów ubezpieczeń działających na polskim rynku. Projekt ten bowiem zmienia zakres sprawozdań, a także bardzo uszczegóławia system informacji generowanych przez ubezpieczyciela. Jest to skutek zmian w zakresie metod i standardów nadzoru nad rynkiem finansowym. Głównym zadaniem projektu Solvency II jest ustanowienie nowego systemu wypłacalności dla działalności ubezpieczeniowej opartego na uwzględnianiu profilu ryzyka zakładu ubezpieczeń. W artykule przedstawiono główne założenia oraz historię projektu Solvency II, polskie regulacje prawne dotyczące sprawozdań finansowych publikowanych przez ubezpieczycieli, a także wyjaśniono rolę nadzoru nad polskim rynkiem ubezpieczeniowym. Kluczową częścią artykułu jest fragment poświęcony analizie zmian, jakie może wywołać Solvency II w odniesieniu do obecnych regulacji.

Metody badawcze, które wykorzystano, opierały się przede wszystkim na krytycznej analizie źródeł naukowych oraz aktów prawnych dotyczących poruszanego tematu, jak również na analizie dotychczasowych publikacji w tym zakresie.

Opracowanie oraz wdrożenie projektu Solvency II na polskim rynku ubezpieczeniowym jest najistotniejszą zmianą ingerującą w sprawozdawczość finansową instytucji finansowych od czasów wprowadzenia nowych regulacji prawnych w 1994 roku. Dlatego też od paru lat naukowcy oraz praktycy, przedstawiciele ubezpieczycieli oraz organów nadzoru, księgowi i menedżerowie próbują odpowiedzieć sobie na pytanie, jak duża będzie to zmiana?

1. Projekt Solvency II

W wyniku bardzo szybko zmieniających się uwarunkowań rynkowych, które spowodowały, że dotychczasowe zasady oceny wypłacalności oraz kondycji finansowej zakładów ubezpieczeń przestały spełniać swoje zadanie, powstał

projekt o nazwie Solvency II. Jest on częścią większego planu dotyczącego działalności w zakresie usług finansowych, który nosi nazwę Financial Services Action Plan. Został opublikowany w dokumencie Komisji Europejskiej nr MARKT/2509/03 z marca 2003 roku [MARKT 2003]

Podstawowa zmiana oceny działalności zakładów ubezpieczeń dotyczy uwzględnienia znacznie szerszego zakresu czynników mających znaczenie dla wypłacalności ubezpieczycieli oraz wpływu działania różnych rodzajów ryzyka. Projekt Solvency II ma służyć przede wszystkim organom nadzoru nad rynkiem ubezpieczeniowym do efektywniejszej kontroli, a poprzez to również pośrednio lepszej ochronie klientów usług ubezpieczeniowych. Wdrożenie projektu Solvency II pociąga za sobą znaczną modyfikację zakresu informacji rachunkowych. Dlatego też pojawienie się tych zmian nie jest bez znaczenia dla sprawozdawczości finansowej zakładów ubezpieczeń.

Podstawowe zmiany w ramach projektu Solvency II opierają się na siedmiu głównych założeniach [www.knf.gov.pl]. Pierwszym z nich jest to, że organy nadzoru powinny posiadać odpowiednie narzędzia do kompleksowej oceny sytuacji zakładu ubezpieczeń pod względem wypłacalności, co oznacza, że nowy system oprócz czynników ilościowych powinien uwzględniać również jakościowe aspekty działalności zakładów, na przykład zarządzanie czy kontrolę wewnętrzną. Czynniki ilościowe są o wiele bardziej jednoznaczne i prostsze do zmierzenia, jednak nie można obecnie oceniać działalności podmiotów bez uwzględnienia aspektów jakościowych, gdyż są one częstym źródłem problemów będących efektem działania ryzyka operacyjnego. „Ryzyko operacyjne jest rozumiane jako ryzyko straty wynikającej z niedostosowania lub zawodności wewnętrznych procesów, ludzi i systemów lub ze zdarzeń zewnętrznych” [Basel Committee on Banking Supervision 2001].

Drugim założeniem jest to, że nowy system powinien zachęcać i motywować zakłady ubezpieczeń do właściwego zarządzania różnymi rodzajami ryzyka, na jakie są narażone. W dyrektywie Unii Europejskiej dotyczącej Solvency II wyszczególniono cztery rodzaje ryzyka w zakładzie ubezpieczeń. Są to:

- ryzyko *underwriting* (ryzyko ubezpieczeniowe),
- ryzyko kredytowe,
- ryzyko rynkowe,
- ryzyko operacyjne.

Każdy z tych rodzajów ryzyka obejmuje dodatkowo od sześciu do ośmiu szczegółowych dalszych składowych. Celem Solvency II jest zatem wdrożenie takiego modelu, który pozwala na ocenę działalności ubezpieczyciela z uwzględnieniem działania takich rodzajów ryzyka, jak ryzyko ceny, ryzyko

związane z projektowaniem produktu, ryzyko stopy procentowej czy ryzyko związane z zarządzaniem i kontrolą.

Następne założenie dotyczy wymogów kapitałowych, które powinny być skonstruowane dwupoziomowo: kapitału SCR (ang. *solvency capital requirement*) i kapitału minimalnego MCR (ang. *minimum capital requirement*). Na szczególną uwagę zasługuje ten pierwszy, którego wyznaczenie i opublikowanie będzie jednym z ważniejszych zadań ubezpieczyciela [European Commission b.r.]. Konstrukcja taka da organom nadzoru niezbędny czas na podjęcie stosownych działań naprawczych w zakładzie.

W celu zapewnienia spójności rozwiązań w całym sektorze finansowym, system Solvency II powinien być, tam gdzie to możliwe, kompatybilny z podejściem i regulami przyjętymi w sektorze bankowym. Projekt ten uwzględnia funkcjonowanie na rynku usług finansowych konglomeratów finansowych, które tworzą liczne relacje dotyczące kapitałów, produktów, kadry pomiędzy ubezpieczycielami, bankami, funduszami i innymi instytucjami oferującymi różne produkty finansowe. Dlatego kolejnym założeniem jest to, że nowy system pewien być ukierunkowany na bardziej efektywny nadzór nad ubezpieczeniowymi grupami kapitałowymi i konglomeratami finansowymi. Jest to poważny problem rynków finansowych, gdyż dotychczas podmioty te zazwyczaj były oceniane osobno, mimo że powiązania między nimi mają olbrzymie znaczenie dla różnych decyzji strategicznych i operacyjnych.

Przedostatnim założeniem jest to, że konieczna jest harmonizacja europejskich standardów nadzorczych, rachunkowych i sprawozdawczych. Mimo że jednolity rynek usług finansowych funkcjonuje od wielu lat, to w dalszym ciągu w wielu krajach, jak na przykład w Polsce, nadrzędnymi regulacjami prawnymi są te wynikające z przepisów danego kraju, czyli w tym wypadku prawa polskiego. Nie są one zawsze w 100% skoordynowane z wytycznymi Unii Europejskiej. Projekt ten ma zatem również za zadanie ujednolicenie zasad dotyczących nadzoru, rachunkowości i sprawozdawczości we wszystkich krajach europejskich.

Ostatnim założeniem jest to, że projekt Solvency II ma być wprowadzony zgodnie z procedurą Lamfalussy'ego, która jest stosowana w Unii Europejskiej do wydawania przepisów normujących funkcjonowanie sektora finansowego. Procedura ta obejmuje trzy poziomy regulacji [Commission of the European Communities 2004]. Według Komisji Nadzoru Finansowego procedura ta w przypadku projektu Solvency II składa się z:

- 1) Aktu podstawowego, czyli dyrektywy ramowej (akt 1. poziomu), który został uchwalony w 2009 roku (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie podejmowania i prowa-

- dzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Solvency II) – Dz.U. L nr 335, 17.12.2009, s. 1). Od 2011 roku trwa nowelizacja tej dyrektywy (przez projekty tzw. dyrektywy Omnibus II oraz tzw. dyrektywy FICOD I).
- 2) Aktów 2. poziomu – dyrektywa normuje tylko podstawowe zasady nowego systemu, w wielu wypadkach pozostawiając szczegóły rozwiązań do unormowania w aktach 2. poziomu, czyli aktach wykonawczych do dyrektywy. Od 2011 roku, w związku z wprowadzeniem w Unii Europejskiej tzw. nowej architektury nadzoru finansowego, przestaje funkcjonować nazwa akty wykonawcze i zostaje zastąpiona przez tzw. akty delegowane, które będą wydawane na podstawie art. 290 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.
 - 3) Aktów 3. poziomu – następuje w nich dalsze uszczegółowienie przepisów systemu Solvency II. Niektóre z nich będą mieć charakter niewiążących prawnie wytycznych, które będą obowiązywać na podstawie samodyscypliny organów nadzoru i podmiotów rynkowych, na zasadzie tzw. *comply or explain* (stosuj się do wspólnie przyjętych rozwiązań, a jeśli nie, to wytłumacz, dlaczego nie możesz się do nich stosować). Inne będą wydawane w formie prawnie wiążących, wykonawczych standardów technicznych.

Z punktu widzenia niniejszego artykułu najistotniejszą rolę odgrywają akty ostatniego poziomu, do których należą wykonawcze standardy techniczne, które mają charakter rozporządzeń Komisji Europejskiej do bezpośredniego stosowania w krajach członkowskich. Wykaz wiążących standardów technicznych jest ustalony w dyrektywie Omnibus II z dnia 15 lipca 2011 roku. Przepisy te regulują zasady w zakresie ustalania wysokości kapitału SCR, wyceny aktywów i pasywów, wyceny rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, poziomu środków własnych oraz modeli wewnętrznych służących do zarządzania ryzykiem.

Oprócz tego na tym poziomie funkcjonują również wytyczne instytucji o nazwie The European Insurance and Occupational Pensions Authority. Nie mają one mocy prawnie wiążącej, ale będą obowiązywać na podstawie samodyscypliny organów nadzoru. To właśnie te ostatnie regulacje określają zakres formularzy sprawozdawczych, które mają być wypełniane przez zakłady ubezpieczeń po wdrożeniu projektu Solvency II.

2. Zakres sprawozdania finansowego zakładu ubezpieczeń według regulacji w zakresie polskiego prawa bilansowego

Zakłady ubezpieczeń należą do grupy instytucji finansowych, która w polskim prawie bilansowym jest traktowana jako odrębna grupa podmiotów. Instytucje te charakteryzują się dużą specyfiką różnych pozycji finansowych, odmienną

strukturą bilansu oraz innym sposobem ustalania wyniku finansowego. Dla całkowitego zrozumienia informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym tych jednostek potrzebna jest również wiedza o zakresie i charakterze działalności ubezpieczeniowej. Do najważniejszych cech zakładu ubezpieczeń, które mają wpływ na zakres jego sprawozdania finansowego, należą [Ronka-Chmielowiec 2004, s. 241]:

- niematerialny charakter produktu ubezpieczeniowego;
- specyficzna struktura kosztów.

Pierwsza cecha jest związana z tym, że produkt ubezpieczeniowy nie musi być wyceniany na potrzeby bilansu, ponieważ jest niematerialny i u ubezpieczyciela nie pojawia się w aktywach pozycja „produkty gotowe”. To skutkuje licznymi innymi jeszcze cechami typowymi dla sprawozdawczości ubezpieczeniowej, na przykład wyznacza specyficzną strukturę kosztów. W zakładach ubezpieczeń bowiem koszty mają charakter przede wszystkim pośredni i rzadko występują koszty bezpośrednie. To powoduje, że znacznie utrudnione jest ich rozliczanie.

Sprawozdawczość finansową zakładów ubezpieczeń działających na terytorium Polski regulują następujące akty prawne:

- 1) Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości ze zmianami (Dz.U. nr 121 poz. 591),
- 2) Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji (Dz.U. nr 226 poz. 1825).

Pierwszy z aktów prawnych reguluje zasady dotyczące prezentowania poszczególnych pozycji we wszystkich elementach sprawozdania finansowego zakładu ubezpieczeń. W załącznikach do tej ustawy zaprezentowano strukturę sprawozdania, które powinno się składać z [Henzel i Paczuła 2001, s. 140]:

- wprowadzenia do sprawozdania finansowego,
- bilansu,
- ogólnego rachunku zysków i strat,
- technicznego rachunku ubezpieczeń nonlife
- technicznego rachunku ubezpieczeń life,
- rachunku przepływów pieniężnych,
- sprawozdania zawierającego dodatkowe informacje i objaśnienia,
- informacji dodatkowej,
- zestawienia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych,
- wyliczenia marginesu wypłacalności oraz rozliczenia środków własnych na jego pokrycie,

- rozliczenia lokat na pokrycie funduszu ubezpieczeniowego,
- opinii aktuarusza.

Bilans zakładów ubezpieczeń ma zupełnie odmienną strukturę od pozostałych jednostek, ponieważ wyróżnia go bardzo duży udział lokat i brak zapasów w aktywach oraz obecność rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w pasywach. Z kolei wynik finansowy u ubezpieczyciela ustala się w ogólnym rachunku zysków i strat, ale na podstawie technicznego rachunku. Dla tej pozycji sprawozdawczej istnieją różnice pomiędzy ubezpieczycielami żywymi i majątkowymi. Ci pierwsi, których produkty są silniej od drugich powiązane z działalnością lokacyjną, wykazują wynik z działalności lokacyjnej razem z wynikiem ze sprzedaży ubezpieczeń w technicznym rachunku. Natomiast zakłady ubezpieczeń działu II, których produkty nie mają charakteru inwestycyjnego, tylko czysto ubezpieczeniowy, prezentują wynik z działalności lokacyjnej osobno, poza rachunkiem technicznym. Jest to największa różnica pomiędzy tymi dwoma grupami ubezpieczycieli.

Charakterystyczną cechą technicznego rachunku, bez względu na charakter produktu, jest to, że przy ustaleniu wysokości wyniku technicznego w pierwszej kolejności uwzględnia się, oczywiście, przychody i koszty, ale są one skorygowane dodatkowo o zmianę rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Tego typu formuła skutkuje tym, że wynik finansowy ubezpieczyciela jest kształtowany w dość specyficzny sposób. Jeśli sprzedaż rośnie, to rezerwy także wzrastają, gdyż aby zabezpieczyć większe składki wynikające z większego ryzyka, trzeba podnieść poziom rezerw. W przeciwnym wypadku jest odwrotnie. Gdy sprzedaż maleje, spada również wysokość zabezpieczanego ryzyka, a więc można część rezerw rozwiązać. Wzrost rezerw jest traktowany przez zasady rachunkowości jako obciążenie wyniku, a ich rozwiązanie jako zmniejszenie go.

W wypadku zakładów ubezpieczeń bardzo ważnymi elementami są wszelkie informacje dodatkowe dotyczące portfela ubezpieczanych rodzajów ryzyka, struktury lokat, wysokości poszczególnych rodzajów rezerw techniczno-ubezpieczeniowych czy wysokości marginesu wypłacalności oraz posiadanych środków własnych.

Szczegółowe wyjaśnienie zasad rachunkowych dla zakładów ubezpieczeń jest uregulowane rozporządzeniem ministra finansów. W dokumencie tym zostały opisane regulacje dotyczące:

- prowadzenia ksiąg rachunkowych zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji,
- dokumentów księgowych, ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych,
- szczególnych zasad rachunkowości w zakresie lokat,

- szczególnych zasad tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych,
- szczególnych zasad sporządzania sprawozdań finansowych,
- skonsolidowanych sprawozdań finansowych grupy kapitałowej.

Ponadto do tego rozporządzenia dołączone są również noty wyjaśniające w sprawie sporządzania bilansu, technicznego i ogólnego rachunku, rachunku przepływów pieniężnych oraz zakresu informacji dodatkowej. W ostatniej części tego rozporządzenia znajdują się jeszcze szczegółowe zasady tworzenia rezerw i wyznaczania stopy zwrotu z lokat.

3. Rola nadzoru w kreowaniu sprawozdawczości finansowej zakładów ubezpieczeń

Instytucje finansowe ze względu na charakter swoich produktów, a także olbrzymią rolę, jaką odgrywają w gospodarce poprzez udział w rynkach finansowych, podlegają nadzorowi. Nadzór ubezpieczeniowy jest „działalnością polegającą na sprawowaniu pieczy przez organ państwowy nad rynkiem ubezpieczeniowym w celu zapewnienia przestrzegania przez działające na nim podmioty powszechnie obowiązującego prawa oraz regulacji wewnętrznych” [Handschke i Monkiewicz 2010, s. 409]. Organ nadzoru jest zatem instytucją, której obowiązkiem jest monitorowanie i kontrolowanie działalności zakładów ubezpieczeń w celu ochrony zarówno dobra publicznego, jak i prywatnego. Należy dodać jednak, że głównym celem działalności organu nadzoru jest sprawdzanie, czy ubezpieczyciel działa zgodnie z określonymi regulacjami. Dlatego niezwykle istotne jest to, aby przepisy uściślające kwestie związane z działalnością ubezpieczeniową były formułowane w sposób jednoznaczny i precyzyjny.

Na świecie istnieją różne modele nadzoru ubezpieczeniowego. Ich klasyfikacja jest uzależniona od kryterium, według którego się je dzieli. Z punktu widzenia rachunkowości istotne jest kryterium przedmiotu nadzoru, które wyodrębnia dwa modele. Są to [Handschke i Monkiewicz 2010, s. 414]:

- nadzór finansowy,
- nadzór oparty na kontroli ryzyka.

Nadzór finansowy swoje zainteresowania ukierunkowuje przede wszystkim na kapitał oraz gospodarkę finansową ubezpieczyciela. Chodzi o ocenę tej sfery pod kątem oszacowania wypłacalności zakładu ubezpieczeń, czyli możliwości płynnego regulowania zobowiązań ubezpieczeniowych. Model ten obowiązywał do tej pory w Unii Europejskiej. Drugi model jest oparty na ryzyku. Jego celem jest również monitorowanie działalności ubezpieczeniowej

pod kątem wypłacalności, ale wiąże on ją z profilem ryzyka ubezpieczyciela. Model ten ma znacznie szerszy zakres, gdyż uwzględnia kapitały, a także bierze pod uwagę inne elementy, takie jak ład korporacyjny czy wewnętrzny system zarządzania ryzykiem. Model oparty na kontroli ryzyka jest obecnie przyjmowany przez Unię Europejską w postaci projektu Solvency II. Zatem kraje europejskie przechodzą z modelu finansowego na ten oparty na ryzyku. Jest to bardzo duża zmiana dla regulacji prawnych, nie tylko nadzoru, ale również pozostałych obszarów, na przykład sprawozdawczości finansowej. Nadzór ubezpieczeniowy bowiem bazuje na informacjach czerpanych z systemu rachunkowości.

Regulacje i nadzór są „jak bracia bliźniacy. Zależą one od siebie. Regulacje bez mechanizmu egzekwowania są po prostu bezsilne. Do funkcjonowania nadzoru, natomiast, potrzebne są ramy prawne w postaci odpowiednich regulacji” [Monkiewicz 2013, s. 183].

W Polsce nadzór ubezpieczeniowy sprawuje Komisja Nadzoru Finansowego. Jej podstawowe zadania to [www.knf.gov.pl]:

- podejmowanie działań służących prawidłowemu funkcjonowaniu rynku finansowego,
- podejmowanie działań mających na celu rozwój rynku finansowego i jego konkurencyjności,
- podejmowanie działań informacyjnych w zakresie funkcjonowania rynku finansowego,
- udział w przygotowywaniu projektów aktów prawnych w zakresie nadzoru nad rynkiem finansowym,
- stwarzanie możliwości polubownego i pojednawczego rozstrzygania sporów między uczestnikami rynku finansowego, w szczególności sporów wynikających ze stosunków umownych między podmiotami podlegającymi nadzorowi Komisji a odbiorcami usług świadczonych przez te podmioty,
- wykonywanie innych zadań określonych ustawami.

Komisja Nadzoru Finansowego jest również odpowiedzialna za wdrożenie projektu Solvency II w Polsce i nadzoruje wszelkie prace z tym związane. Zajmuje się ona przeprowadzaniem badań, które mają posłużyć do oceny efektów wdrożenia tego projektu. Jej głównym zadaniem jest sprawdzenie, czy wymogi narzucone przez Solvency II pozwalają na skuteczniejszą ochronę na rynku ubezpieczeniowym. W badaniach tych bierze udział część zakładów ubezpieczeń, które wypełniają przygotowane przez nadzór arkusze kalkulacyjne dotyczące na przykład sposobu obliczania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Wyniki te są porównywane z dotychczasowymi metodami stosowanymi przed Solvency II.

Polski nadzór ubezpieczeniowy opiera swoje działania na rekomendacjach EIOPS (European Insurance and Occupational Pensions Committee). Prace Unii Europejskiej nad harmonizacją rachunkowości trwają od wielu lat i skutkowały przygotowaniem wielu dyrektyw. Pierwsza z nich została ogłoszona w 1978 roku, jeszcze w ramach EWG, i dotyczyła sprawozdań finansowych. Przygotowanie projektu Solvency II jest zatem efektem wieloletnich prac, których przesłanką było doprowadzenie do jak największej harmonizacji rachunkowości.

Projekt Solvency II opiera się na trzech filarach [Monkiewicz 2005, s. 143]:

- nadzór kwantytatywnym,
- nadzór kwalifikowanym,
- dyscyplinie rynkowej.

Z punktu widzenia rachunkowości i sprawozdawczości finansowej najważniejszy jest filar pierwszy. Zawiera on ilościowe wymagania kapitałowe dotyczącego nie tylko samego kapitału, ale również rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, jak i aktywów.

4. Zmiany spowodowane wdrożeniem projektu Solvency II

Projekt Solvency II jest przygotowany w celu ulepszenia działań nadzorczych nad rynkiem ubezpieczeniowym, dlatego jego głównym celem jest pozyskiwanie tych informacji, które pomogą w ocenie możliwości wypłacalności ubezpieczyciela. Nie są to regulacje, które mają genezę w prawie bilansowym, dlatego też sprawozdawczość w zakładach ubezpieczeń funkcjonuje w sposób dwutorowy. Z jednej strony ubezpieczyciel musi przygotowywać sprawozdania, które wymaga organ nadzoru, z drugiej jednak strony musi również sporządzać sprawozdanie finansowe według przepisów prawnych w zakresie rachunkowości.

W praktyce taka sytuacja wiąże się z tym, że zakład ubezpieczeń teoretycznie musiałby przygotowywać regularnie co miesiąc bardzo duży zakres raportów i sprawozdań, co jest pracochłonne i kosztochłonne. Dlatego największym obecnie problemem w polskich zakładach ubezpieczeń jest zharmonizowanie tych działań w celu zminimalizowania niepotrzebnych czynności sprawozdawczych. Kluczową sprawą zatem jest porównanie zakresu sprawozdań przygotowywanych według Solvency II z obecnymi regulacjami prawa bilansowego w Polsce dla działalności ubezpieczeniowej.

W zestawieniu poniżej został przedstawiono zakres sprawozdania przygotowywanego dla organu nadzoru według wytycznych EIOPS.

Zakres sprawozdania z działalności zakładu ubezpieczeń sporządzanego dla organów nadzoru według wytycznych Solvency II

Informacje podstawowe

Bilans

Aktywa i pasywa w podziale na waluty

Zestawienie aktywów

Instrumenty pochodne

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe dotyczących ubezpieczeń życiowych i zdrowotnych

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe dotyczących ubezpieczeń niezyciowych

Środki własne

Kapitał wypłacalności SCR – według formuły SF

Kapitał wypłacalności SCR – według formuły PIM

Kapitał wypłacalności SCR – według formuły IM

Kapitał wypłacalności SCR – dla ryzyka rynkowego

Kapitał wypłacalności SCR – dla ryzyka kontrahenta

Kapitał wypłacalności SCR – dla ryzyka ubezpieczeniowego typu life

Kapitał wypłacalności SCR – dla ryzyka ubezpieczeniowego w zakresie ubezpieczeń zdrowotnych

Kapitał wypłacalności SCR – dla ryzyka ubezpieczeniowego typu nonlife

Kapitał wypłacalności SCR – dla ryzyka operacyjnego

Kapitał wypłacalności SCR – dla ryzyka katastroficznego typu nonlife

Kapitał minimalny MCR

Kapitał minimalny MCR złożony

Źródło: [EIOPA b.r.].

Bardzo dużą część tego raportu stanowią informacje dotyczące SCR, a także kapitału minimalnego. Istotnym elementem jest również umieszczanie informacji o aktywach, szczególnie wycena lokat uwzględniająca waluty, w których są one nabywane. Jest to chyba najbardziej istotna różnica pomiędzy prawem bilansowym a wymogami nadzoru. Polskie regulacje prawne narzucają na podmioty obowiązek wyceny aktywów tylko według waluty polskiej. Natomiast przy ocenie kondycji finansowej ubezpieczyciela, gdzie bardzo dużą część jego aktywów stanowią lokaty nabywane na różnych rynkach finansowych, różnice kursowe mogą znacząco wpłynąć na wartość aktywów i ocenę możliwości ubezpieczyciela w zakresie wypłacalności. Dlatego zwrócono na to uwagę w raportach sporządzanych według Solvency II.

Każda z wymienionych pozycji wymaga szczegółowej prezentacji w odrębnych arkuszach kalkulacyjnych. Na przykład w zakresie bilansu do najważniejszych różnic między sprawozdaniem sporządzanym według polskiego prawa bilansowego a sporządzonymi według Solvency II należą:

- odmienne grupowanie lokat – co prawda w sumie lokaty są takie same, ale muszą zostać inaczej pogrupowane, co stanowi dodatkową pracę dla osób, które te raporty będą przygotowywać; pozytywną rzeczą natomiast jest to, że informacje o lokatach zawarte w księgach rachunkowych można wykorzystać na potrzeby Solvency II,
- znacznie większe uszczegółowienie informacji dotyczących należności w bilansie według prawa polskiego; nadzór wymaga tylko informacji o całościowych należnościach bez podziału ich na różne typy,
- inne ujęcie reasekuracji – według prawa bilansowego reasekuracja pojawia się jako udział reasekuratorów w wielu różnych pozycjach i jest rozproszona; w raporcie dla nadzoru ma być ujmowana w paru tylko pozycjach zbiorczo,
- inne ujmowanie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych – według prawa polskiego są one prezentowane z podziałem na wartość całościową i wyszczególniony jest udział w nich reasekuratorów,
- brak informacji o kapitałach własnych w sprawozdaniu nadzorczym.

Nie ma również potrzeby sporządzania dokładnych rachunków wyników, osobno na potrzeby nadzoru. Nie oznacza to, że te informacje są niepotrzebne organom nadzoru, ale że dane ze sprawozdań finansowych są wystarczające.

Podsumowując, można stwierdzić, że część wspólna sprawozdawczości bilansowej i nadzorczej to bilans, a w szczególności wycena aktywów. Z kolei na potrzeby nadzoru zakłady ubezpieczeń muszą przygotowywać dodatkowe informacje związane z SCR, które nie są potrzebne w sprawozdaniu finansowym. Prawo bilansowe natomiast wymaga dodatkowo bardziej szczegółowych informacji o wynikach z poszczególnych rodzajów działalności, a także o przepływach pieniężnych czy zmianach w kapitale własnym.

Zakończenie

Firma Ernst&Young przeprowadziła w kwietniu 2014 roku badania dotyczące gotowości europejskich zakładów ubezpieczeń do wdrożenia projektu Solvency II [EY 2014a; 2014b]. Według ich wyników prawie 80% ubezpieczycieli oceniło, że są gotowi w pełni do wszystkich działań. Największy postęp w przygotowaniach deklarują ubezpieczyciele w Holandii, Wielkiej Brytanii

i Skandynawii. Natomiast Francja, Niemcy i Grecja są mniej zaawansowane. Ubezpieczyciele w Polsce na koniec 2015 roku ocenili swoje przygotowania na nieco mniej niż 80%. Są jednak najbardziej zaawansowani z wszystkich krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Europejscy ubezpieczyciele wskazali również, że największe problemy przygotowawcze sprawia przygotowanie systemu raportowania oraz IT, ze szczególnym uwzględnieniem systemu zarządzania jakością danych. Jak widać zatem, problem dostosowania sprawozdawczości na potrzeby Solvency II jest bardzo realny.

Porównując obecne regulacje prawne w zakresie prezentowania sprawozdań finansowych ubezpieczycieli w Polsce z wymogami projektu Solvency II, można sformułować następujące wnioski co do wpływu projektu na zmiany:

- Zakresy obu sprawozdań są inne. Co prawda istnieje zestawienie dotyczące bilansu, które częściowo się pokrywa, ale wymaga ono również modyfikacji danych. Taka sytuacja może spowodować, szczególnie na początku wdrażania tego procesu, dodatkowy nakład pracy i kosztów, który będzie związany z koniecznością przygotowywania raportów na potrzeby nadzoru, które nie pokrywają się z informacjami z ksiąg rachunkowych.
- Solvency II spowoduje znaczne rozszerzenie zakresu raportowania. Dodatkowe sprawozdania przygotowywane na potrzeby nadzoru mogą przecież zostać wykorzystane również w innym celu, na przykład w procesie zarządzania. Będzie to sytuacja, w której obowiązek sporządzania raportów na potrzeby nadzoru można przypisać w praktyce raczej rachunkowości zarządczej niż rachunkowości finansowej.
- Wdrożenie projektu na pewno przyczyni się do zwiększenia harmonizacji rachunkowości i mimo że początkowy etap prac może być bardzo trudny i kosztowny, w przyszłości może on dać pozytywne rezultaty w postaci większej przejrzystości danych finansowych polskiego rynku, które będą porównywalne z danymi innych europejskich rynków. Należy pamiętać również o tym, że proces harmonizacji nie został jeszcze zakończony.

Projekt Solvency II jest wdrażany i nadzorowany przez Komisję Nadzoru Finansowego, natomiast warto wspomnieć o tym, że na rynku tym istnieje również inna organizacja – Polska Izba Ubezpieczeń. Reprezentuje ona interesy ubezpieczycieli. Wyodrębniono w niej w ramach Komisji Ekonomiczno-Finansowej, Podkomisję ds. Solvency II. Jej głównym zadaniem jest konsultowanie i komunikowanie stanowiska odnośnie do projektów aktów delegowanych. Stanowisko polskiego rynku było prezentowane na forum europejskim w trakcie konsultacji przedstawicieli polskiego rządu oraz poprzez uwagi przekazywane za pośrednictwem Insurance Europe, czyli europejskiego odpowiednika Polskiej Izby Ubezpieczeń.

Bibliografia

- Basel Committee on Banking Supervision, 2001, *Consultative Document. Operational Risk, Supporting Document to the New Basel Capital Accord*, Basel Committee on Banking Supervision, www.bis.org/publ/bcbsca07.pdf [dostęp: 15.12.2015].
- Commission of the European Communities, 2004, *The Application of the Lamfalussy Process to EU Securities Markets Legislation. A Preliminary Assessment by the Commission Services*, Commission Staff Working Document, http://ec.europa.eu/internal_market/securities/docs/lamfalussy/sec-2004-1459_en.pdf [dostęp: 15.12.2015].
- EIOPA, b.r., *Insurance*, <https://eiopa.europa.eu/regulation-supervision/Insurance> [dostęp: 15.12.2015].
- European Commission, b.r., 'SOLVENCY II': *Frequently Asked Questions (FAQs)*, http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/docs/solvency/solvency2/faq_en.pdf [dostęp: 15.12.2015].
- EY 2014a, *Badanie EY: Ubezpieczyciele twierdzą, że zdążą z przygotowaniami do Solvency II*, onet.pl, 14 kwietnia, <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/finanse/badanie-ey-ubezpieczyciele-twierdza-ze-zdaza-z-przygotowaniami-do-solvency-ii/4fblt7> [dostęp: 15.12.2015].
- EY, 2014b, *European Solvency II Survey*, (ey.com/Publication) [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_European_Solvency_II_Survey_2014/\\$FILE/EY_European_Solvency_II_Survey_2014_07_April_2014.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_European_Solvency_II_Survey_2014/$FILE/EY_European_Solvency_II_Survey_2014_07_April_2014.pdf) [dostęp: 15.12.2015].
- Handsche, J., Monkiewicz, J. (red.), 2010, *Ubezpieczenia*, Poltext, Warszawa.
- Henzel, H., Paczuła, C., 2001, *Rachunkowość jednostek ubezpieczeniowych*, Difin, Warszawa.
- MARKT, 2003, *Note Prepared by The Commission Services*, MARKT/2509/03 http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/docs/markt-2509-03/markt-2509-03_en.pdf [dostęp: 15.12.2015].
- Monkiewicz, J. (red.), 2005, *Jednolity rynek ubezpieczeń w Unii Europejskiej*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz.
- Monkiewicz, J., 2013, *Dialectics of the Current Regulatory and Supervisory Developments in Insurance, The Geneva Papers on Risk and Insurance, Issues and Practice*, vol. 38, no. 2.
- Preparatory reporting Solo Annual 2014*, eiopa.europa.eu.
- Ronka-Chmielowiec, W. (red.), 2004, *Zarządzanie finansami w zakładach ubezpieczeń*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji (Dz.U. nr 226, poz. 1825).
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. nr 121 poz. 591 zmianami).
- Strony internetowe:
www.knf.gov.pl – oficjalna strona Komisji Nadzoru Finansowego
www.piu.org.pl – oficjalna strona Polskiej Izby Ubezpieczeń